

Honderd jaar vrouwenkiesrecht en Gouda

Honderd jaar geleden werd een initiatiefwet aangenomen waardoor ook voor vrouwen het algemeen kiesrecht ging gelden, dat mannen twee jaar eerder was toegekend. Voordien was er een districtenstelsel waarin alleen belastingbetalende mannen stemden. Door de stapsgewijze invoering van de wetten konden vrouwen in 1919 al wel kandidaat zijn; maar pas in 1920 zelf stemmen.

In de gemeenteraadsverkiezingen van 1919 werden bijna 90 vrouwen gekozen. Tegenwoordig tellen de gemeenteraden ruim 2.700

vrouwelijke raadsleden, dat is 30% van het totaal.

Aan het verwerven van dit algemeen kiesrecht was veel strijd voorafgegaan. De eerste acties van vrouwen vonden plaats in de 19^e eeuw en hadden tot doel toegang te krijgen tot alle vormen van onderwijs en de mogelijkheid in overheidsdienst te werken. Daarnaast vochten deze vrouwen voor het recht op beheer en uitgaven van gemeenschappelijk huwelijksbezit en voor vrouwenkiesrecht.

De Vereniging en Bond voor Vrouwenkiesrecht

Aletta Jacobs was de eerste Nederlandse vrouw die in 1871 toestemming kreeg de universiteit te bezoeken en de eerste vrouwelijke huisarts. In 1883 kandideerde ze zich voor een plaats op de kiezerslijst van Amsterdam. Toen de gemeenteraad van Amsterdam haar weigerde, ging ze bij de Hoge Raad in beroep, maar werd ze in het ongelijk gesteld. Samen met Wilhelmina Drucker richtte ze vervolgens in 1894 De Vereniging voor Vrouwenkiesrecht op.

De Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht wilde snel doordrukken en. De strijd die deze vereniging voerde, ging sommige vrouwen te snel. Zij verenigden zich in de Nederlandse Bond voor Vrouwenkiesrecht (1907-1920), opgericht door Lizzy van Dorp, de eerste vrouw die als jurist afstudeerde en in 1922 de eerste vrouwelijke fractievoorzitter in de Tweede Kamer werd, Esther Welmoet Deijserinck beter bekend als Welmoet Wijnaents Franken-Deijserinck en Clara Wichmann, die werkte aan een herziening van het strafrecht.

Andere notabelen die zich aangetrokken voelden tot de Bond waren Aletta Lorenz-Kaiser, dochter van de directeur van het Rijksmuseum Amsterdam en echtgenote van Nobelprijswinnaar Hendrik

Lorentz, en Margaretha James-Brandes, tante van de latere Goudse burgemeester Karel James. Zij was in 1913 was zij voorzitter van de Bond.

De actieve bestuursleden traden regelmatig op tijdens lezingen en debatten in de afdelingen. Daarnaast gaven ze het maandblad De Ploeger uit. De Bond voor Vrouwenkiesrecht wilde bijdragen aan de voorbereiding van vrouwen op functies in gemeenteraden, Staten en parlement. De Bond mengde zich nadrukkelijk niet in politieke acties of wanordelijkheden.

Een afdeling in Gouda (1909 – 1919)

Ook vrouwen in Gouda sloten zich aan bij de Nederlandse Bond voor Vrouwenkiesrecht. Als landelijk bestuurslid Welmoet Wijnaents Francken - Deijserinck de aanwezigen in Sociëteit De Reünie aan de Oosthaven voorhoudt: *'Waarom vrouwenkiesrecht? Om de wereld een stapje verder te brengen, om onrecht te herstellen,'* melden zich 29 nieuwe leden en wordt een bestuur voor de afdeling Gouda gekozen.

Louise Prince - Schim van der Loeff werd de eerste bestuursvoorzitter. Prince en Zn. was een garen- en aardewerkfabriek aan de Turfmarkt.

Latere bestuursleden van de afdeling Gouda waren:

- mevrouw De Vooijs - De Lange
- de heren Van Es en Van der Veur.
- Christine IJssel de Schepper - de Ridder. IJssel de Schepper is de naam van een directeur van de Stearine Kaarsenfabriek.
- Mevrouw Halewijn Westeneng, destijds mede-eigenaar van de nog steeds bestaande wijnhandel Van de Velde en Halewijn aan de Peperstraat.

**Nederlandsche Bond voor
Vrouwenkiesrecht.**

OPENBARE VERGADERING
OP
Vrijdag, 29 Januari
GOUDA

in de benedenzaal van de Sociëteit
„DE REUNIE” Oosthaven.

Spreeketer: Mevrouw
W. WIJNANDTS FRANCKEN-DIJSERINCK
uit 's Gravenbspe.

Onderwerp: .
Een antwoord op vragen.

Entrée 10 cents!
Debat vrij en gewenscht.

Hoofdbestuur
Mevr. W. WIJNANDTS FRANCKEN—
DIJSERINCK voorzitter.
A.-C. LORENTZ KAISER,
onder-voorzitter.

J. H. LASONDER, secretaris
Mrl J. N. BASTERT, penningmeester
E. DEEN.
Mevr. M. VAN EEGHEN-BOISSEVALP
A. JONCKHEER — VERSTEEGH MEU-
LEWANS.

bl. VAN RUIJVEN — LEOPOLD
E. G. RIJKENS

Men zie verder ingezonden stuk in het
blad van hedenavond.

Oprichtingsvergadering Goudsche Courant van 25
januari 1909

- Mej. L. Brouwer was de eerste secretaris en woonde aan de Lage Gouwe. Zij werd in 1913 opgevolgd door
- Cornelia van Reedt Dortland, dochter van de eigenaar van de zaak in sigaren, tabak en koloniale waren, gevestigd in 'De Moriaan' aan de Westhaven. Als Cornelia in 1918 de functie van penningmeester overneemt van Adolf van Dantzig, wordt
- mej. A. Diestelhorst secretaris.
- Een andere bekende naam van een bestuurslid is mej. A. van Iterson, wier vader zijn nalatenschap deed toekomen aan de gemeente Gouda, die daarvan het Van Iterson ziekenhuis bouwde.

De Goudse afdeling van de Bond groeide snel. Als het actief vrouwenkiesrecht in 1919 met het aannemen van de initiatiefwet van Henri Marchant van de Vrijzinnig Democraten een feit is, heft de afdeling Gouda, die dan 124 leden heeft, zich op.

Suze Groeneweg, eerste vrouw in de Tweede Kamer

Bij de verkiezingen van 1919 wordt Suze Groeneweg van de SDAP het eerste vrouwelijke Tweede Kamerlid. Ze kreeg veel onderbroekenlol te verduren. Het gangetje naar de ruimte waar ze toilet kon maken, noemde men met een knipoog naar een straat in de Haagse hoerenbuurt 'het Groenewegje'. Groeneweg was in 1919 niet alleen de eerste vrouw, zij was ook de enige. Andere vrouwen die dat jaar op kandidatenlijsten stonden hadden niet genoeg stemmen gekregen, zoals bijvoorbeeld Aletta Jacobs bij de Vrijzinnig Democratische Bond.

Agnetta Riesz - van Noothoven van Goor: eerste vrouwelijke raadslid in Gouda 1923 – 1935

Bij de Goudse gemeenteraadsverkiezingen in 1923 werd Agnetta Riesz-van Noothoven van Goor gekozen. Ze zat van 1923 tot 1935 in de raad voor de liberale Vrijheidsbond, in de tweede periode samen met nog een vrouw namelijk Jacobina van Dantzig-Melles voor de SDAP.

Agnetta zat in de commissie van toezicht op het Gemeentelijk Woningbedrijf Gouda. In 1935 stelde ze zich opnieuw kandidaat op plek vijf van een gezamenlijke lijst met de Vrijzinnig Democraten, maar werd niet meer herkozen. De Vrijzinnig Democraten worden wel gezien als voorloper van D66.*

Agnetta was de kleindochter van de Van Goor boekhandel en drukkerij aan de Kleiweg en dochter van de uitgever van de dikke Kramerswoordenboeken. De straat van het NS-station in Gouda richting de Burgvlietkade is naar hen vernoemd.

In het pamflet voor de gemeenteraadsverkiezingen staat naast het programma ook een schets van Agnetta Riesz:

5: Mevrouw A.E.H. RIESZ-NOOTHOVEN VAN GOOR,

die op haar eigen verzoek een lagere plaats op de lijst heeft ingenomen, heeft op zoo velerlei terreinen grote verdienste voor de gemeenschap, zoowel als lid van den Gemeenteraad, haar arbeid op maatschappelijk gebied, als haar niet genoeg te waardeeren werk op philanthropisch terrein, dat het ondoenlijk is om hiervan in korte trekken een beeld te geven. Wie heeft ooit zonder resultaat een beroep op haar gedaan, waar nood te lenigen was?

Dat Mevrouw Riesz zich bereid heeft verklaard op de vrijzinnige lijst nog een plaats in te nemen, waarmede zij te kennen heeft gegeven met steun van andere vrijzinnige leden de niet gemakkelijke taak als raadslid toch nog te willen aanvaarden, zal velen verheugen. Haar woord en haar persoonlijkheid hebben zoo vaak gewicht in de schaal gelegd in den Raad, dat het den vrijzinnigen ten plicht moet zijn in zóó grooten getale ter stembus op te trekken, dat ook Mevrouw Riesz weder wordt herkozen.

Jacobina van Danzig – Melles, de eerste vrouwelijke wethouder in Gouda in 1945

Echtgenote van de joodse Eduard van Danzig van het Bruns warenhuis in Gouda en moeder van Andries, later bekend psychiater, met wie ze samen tijdens de oorlog in het verzet zat. Aaltje de Vries die tijdens de oorlog bij haar inwoonde, werd in 1944 door de SS opgepakt en in dezelfde treinwagon als Anne Frank naar Auschwitz gedeporteerd.

Tijdens de oorlog al vroeg burgemeester James Jacobina of ze na de oorlog tot het dan te vormen college wilde toetreden.

Ze werd wethouder van onderwijs en personeelszaken. Deze functie bekleedde ze acht jaar. De naar haar vernoemde Van Dantzig-Mellesschool fuseerde later met De Boei en de Anne Frankschool tot basisschool 't Palet.

Gouda

In de loop van de jaren hebben veel meer vrouwen zich ingezet voor D66 en voor Gouda. In het kader van vrouwen in politiek en bestuur noemen we er hier enkelen.

Els Scholten – Quispel, eerste vrouwelijke D66 raadslid en eerste D66 wethouder in Gouda

De 37-jarige Els Scholten is in 1982 het eerste vrouwelijke Goudse D66 raadslid en in 1994 is ze ook de eerste vrouwelijke D66 wethouder. Die positie houdt ze tot 1998. Ze beheerde de portefeuille stadsbeheer, sociale vernieuwing, wijkaanpak, woonwagenzaken, maatschappelijke zorg en gezondheidszorg.

De Goudsche Courant schreef in 1997 over een bezoek van Beatrix: *'na de burgemeester ging de wethouder van monumentenzorg in op de restauratie van het stadhuis.'* Meer niet. Om zeer traditioneel te vervolgen met: *'Opvallend was ook de verschijning van de wethouder: zij had zich uitstekend laten knippen en goed opgemaakt en ging gekleed in een buitengewoon stemmige combinatie. Inderdaad, even had de stad gisteren twee vorstinnen.'*

Daphne Bergman, de tweede vrouwelijke D66 wethouder van Gouda, 2010 – 2018

Vanaf 2002 zien we Daphne Bergman in de Goudse politiek. Van 2006 tot 2010 is ze fractievoorzitter voor D66-Gouda en vanaf 2010 tot 2018 wethouder. Ze beheerde de portefeuilles cultuur, bouwen en wonen, wijkontwikkeling, toerisme en vastgoed. In 2018 werd ze benoemd [...] tot burgemeester van de gemeente Beuningen bij Nijmegen.

Mirjam Salet, eerste vrouwelijke burgemeester in Gouda, eind 2018

Mirjam Salet (PvdA) is in het najaar van 2018 benoemd tot waarnemend burgemeester en ze is daarmee de eerste vrouwelijke burgemeester van Gouda. Zij blijft tot er in de loop van 2019 een opvolger van Milo Schoenmaker (VVD) wordt benoemd. De gemeenteraad zal zich de komende maanden buigen over een kandidaat.

*De Vrijzinnig Democratische Bond en D66

Het was de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB) die er in 1919 in slaagde het vrouwenkiesrecht door het parlement te krijgen. Velen zien D66 als erfgenaam van het gedachtegoed van de VDB.

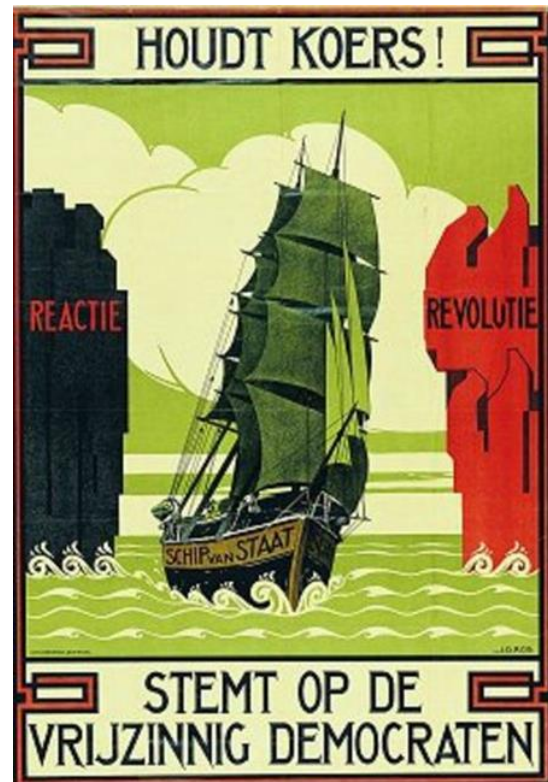
Het politieke middenveld werd rond 1919 bepaald door twee liberale partijen: aan de linkerkant van het midden de VDB en aan de rechterkant de Vrijheidsbond, die wat behoudender was. Beide partijen hadden een brede aanhang onder hoogopgeleiden, maar zonder scherp ideologisch profiel.

In Gouda werd tussen de VDB en de Vrijheidsbond goed samengewerkt, zodanig dat men in 1935 met een gemeenschappelijke lijst de verkiezingen inging.

De VDB streefde naar grotere zeggenschap voor burgers, meer staatsinvloed op de economie, een vorm van AOW, gelijke rechten voor mannen en vrouwen en was vrijzinnig op het gebied van zedelijkheid. Nog steeds, na honderd jaar, komen bepaalde principes ons bekend voor: afschaffing van de Eerste Kamer, afschaffing van het adviesrecht bij wetgeving door de Raad van State, bescherming van natuurschoon en medezeggenschap in het onderwijs.

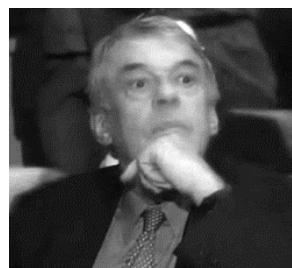
Tijdens de crisisjaren maakte de VDB enkele jaren deel uit van de regering. In het algemeen bleef de VDB een kleine partij met in de Tweede Kamer tussen de zes en tien zetels. Fel keerde de partij zich tegen het opkomend nationaalsocialisme en tegen de invloed van de katholieke zuil. De invloed van de VDB was vanwege de individuele kwaliteiten van haar Tweede Kamerleden groot.

In 1941 verboden de Duitsers alle politieke partijen, behalve de NSB. Na de Tweede Wereldoorlog vonden partijen het belangrijk een nieuwe start te maken om de

wederopbouw voortvarend ter hand te kunnen nemen. De VDB fuseerde met de SDAP tot de Partij van de Arbeid. Een kleiner deel van de VDB sloot zich aan bij wat later de VVD zou worden.

Een poging in 1953 om de VDB opnieuw op te richten, mislukte. In 1966 werd Democraten'66 (D'66) opgericht als een pragmatische vernieuwingsbeweging was van ideologie. Er zijn er grote overeenkomsten met de Vrijzinnig Democraten. Desalniettemin besloot D66 in 1998 op het congres in Gouda om zich voortaan 'sociaal liberaal' te noemen. Oprichter Hans van Mierlo was niet onder de indruk en liep hoofdschuddend naar de garderobe van de Goudse Schouwburg: *'wij hebben nooit meegedaan aan die flauwekul'*.

Dat juist de Vrijzinnig Democratische Bond, met grote overeenkomsten qua gedachtegoed met D66, het vrouwenkiesrecht mogelijk maakte, sterkt D66 Gouda in het streven nog meer aandacht te hebben voor diversiteit, specifiek in dit jaar van honderd jaar vrouwenkiesrecht.

LET OP DE DATUM VAN WOENSDAG 26 JUNI 1935

OPDAT U NIET VERZUIMT UW STEMP LICHT TE VERVULLEN!

De beide vrijzinnige groepen hebben besloten met een gemeenschappelijke lijst te komen. DE LIBERALE STAATSPARTIJ "DE VRIJHEIDSBOND" Afd. Gouda en DE VRIJZINNIG DEMOCRATISCHE BOND Afd. Gouda.

VOOR

1. Gezond financieel beleid.
2. Werkverruiming.
3. Maatregelen ten bate van den Middenstand.
4. Sociale rechtvaardigheid.
5. Goed Volksonderwijs.
6. Practische vooruitziende politiek op elk gebied.

TEGEN

- alles wat leidt tot het dienen van groeps-, partij- of persoonlijke belangen.

VERMINDERING VAN LASTEN EERSTE EIS.

De bedragen aan rente en aflossing, benevens die voor gewone uitgaven der gemeentehuishouding, zijn in den loop der jaren zoo *schrikbarend* toegenomen, dat het dringend nodig is geworden maatregelen te treffen.

EEN GEZONDE MIDDENSTAND. Wat kan de gemeente doen? We bedoelen de tarieven van Lichtfabrieken, die 20% winst draait. Waarom niet een Zomerfeest? Er is meer levendigheid gewenst. Veel zaken hebben bijzondere inkomsten nodig om op de been te blijven.

ONDERWIJS: goed volksonderwijs is een belang van de allereerste grootte.

Versobering bij alle GEMEENTE-BEDRIJVEN: Economische bedrijfsvoering, lagere tarieven van het elektriciteitsbedrijf. Arbeidsvoorwaarden, dienen gericht te worden naar goede collectieve arbeidsovereenkomsten in 't vrije bedrijf. Samenvoeging van bedrijven en diensten zonder inkrimping van personeel.

HET VERKEERSVRAAGSTUK, GROND- EN WONINGPOLITIEK

- Waarom moest de brug Moordrechtsche Tiendeweg vervallen?
- Snel beginnen met de nieuwe weg Sluis – Wachtelstraat noodzakelijk, de Koningin Wilhelminaweg,
- Tol op Stolwijkersluis moeten verdwijnen.
- Verruiming van het verkeer noodig: verbreding van de Roode- of Rabatbrug, verbetering van de Mallegatsluis, een tunnel aan de Spoorstraat, verbreding van de Bleekers- en Fluwelensingel. Alles wat het aanzien onzer mooie Singels kan bederven, moet worden vermeden.
- Gouda moet meer een woonstad worden. Het Grondbedrijf & uitbreidingsplannen. Laat het particulier initiatief de volle gelegenheid zich vrij te ontwikkelen.
- Bevordering van het Vreemdelingenverkeer.
- Opruiming van krotwoningen door eenvoudige nieuwbouw mogelijk te maken.
- De Gemeente Sportterreinen.
- Verplaatsing Woonwagenkamp gewenst.

Vrouwen van Gouda !

1916

Nu na jaren van voorbereidende arbeid is eene Regering bereid gevonden om voor de vertegenwoordiging van Rijkstaken *-thans nog uitsluitend uit mannen bestaand-* het verlenen van Vrouwenkiesrecht in de toekomst mogelijk te maken, zonder dat dat nog tot positieve voorstellen worden gedaan om in meer of mindere uitgebraden zin dat kiesrecht metterdaad te verlenen, is het Uw plicht om Uzelf in de eerste plaats te doordringen van de betekenis die Vrouwenkiesrecht heeft voor de Maatschappelijke en Sociale-inrichting van den Staat.

Gij ontbreekt tot dusver op onze ledenlijst

Zijt gij er nog niet van overtuigd, dat Vrouwenkiesrecht een werkelijke versterking van de Maatschappij zal brengen? Ja, dat voor tal van verbeteringen in het huwelijksgoederenrecht, in de Sociale positie van der vrouw, zowel gehuwd als ongehuwd. Dat voor een betere bescherming van het kind, waarop toch de toekomst van ons volk rust, het verlenen van medezeggenschap aan vrouwen over de door den Staat te nemen maatregelen gebiedend noodzakelijk is?

Beseft gij dan niet, dat thans uit Uwe niet naar buiten blijkende belangstelling een wapen gesmeed kan worden om een uiterste poging te wagen om te beletten dat de vrouw het kiesrecht krijgt?

Nu. Juist nu aan den vooravond dat er een nieuwe betere toekomst ontsloten wordt, is het Uw plicht om binnen de mate van Uwer krachten. Maar dan ook met al Uw kracht, al Uw belangstelling de beweging voor Vrouwenkiesrecht te volgen, ja zelfs te stuwen, zoo nodig te leiden!

Zijt gij nog niet overtuigd, op 30 Maart a.s. wordt U de gelegenheid verschaft het voor en tegen te horen en U een overtuiging te vormen. Verzuim deze gelegenheid niet ! Wij zijn overtuigd dat gij tot nadenken zult komen en dat dit nadenken de belofte inhoudt dat gij ons Uwe belangstelling zult geven, niet alleen maar Uw gehelen steun!

Vrouwen van Gouda! Laat dit beroep op U niet vergeefs zijn. Niet Uw toekomst zoo gij zelf gelukkig en zonder verlangen leeft staat op het spel, maar dat van ongelukkiger zusters voor wie het Vrouwenkiesrecht zal zijn een wapentegen onrechtvaardige wetten.

Al zijn Uw kinderen, indien gij dat voorrecht hebt, voldoende verzekerd en beschermd tegen het harde leven, er zijn anderen voor wie de toekomst donker is en dien Uw steun wel meer geluk kan brengen. Wees ontvankelijk voor den ademtocht van een grooten tijd. Laat het Vrouwenkiesrecht dat u thans als het ware wordt toegereikt U niet ontglippen enkel omdat gij nu op dit ogenblik verzuimd hebt het naar waarde te schatten !

De velden staan geel van het rijpe koren dat Uw zusters met moeite hebben gezaaid. Laat de oogst niet verloren gaan omdat de handen zorgeloos blijven rusten in den schoot !

Aan het werk! Met Uw geld, Uw hoofd en gansch Uw hart.

INTEKENBILJET

NAAM: ----- <https://wordlid.d66.nl>

ADRES: -----

Wensch lid te worden van den Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht, Afd. Gouda en Omstreken
Minimum contributie fl. 0.50.

D66 Gouda
 Optimistisch Gouda